

Sväljningssvårigheter – Dysfagi hos vuxna

Ursprunglig version: 2019-01-08
Reviderad senast: 2021-12-01
Ändrad senast: 2022-05-24

Egenvård

Sväljningssvårigheter, dysfagi, är mycket vanligt, man räknar med att cirka 20 000 individer i Västernorrland har mer eller mindre svårt att svälja. Sväljningssvårigheter kan medföra allvarliga komplikationer och bör därför utredas och, om möjligt, behandlas.

Inom vården skiljer man mellan reell dysfagi och globus. **Reell dysfagi** innebär sväljningssvårigheter, felsväljning med eller utan hosta samt stoppkänsla vid sväljning av mat eller dryck. **Globus** är benämningen på klumpkänsla eller stramningskänsla i halsen.

Vad du kan göra själv

- Sväljning kan underlättas om du sitter upp lätt framåtlutad med hakan tryckt mot bröstet.
- Ät långsamt och tugga noga. Undvik att tala med mat i munnen.
- Om du är torr i munnen använd receptfria produkter mot muntorrhet som finns på apoteket.
- Prova dig fram till vilken konsistens på mat och dryck som går lättast att svälja. Ofta är mjuk mat med extra sås lättast.
- Ät så varierat och näringsrikt som möjligt. Ät oftare om portionerna är små.
- Väg dig regelbundet, notera din vikt.
- Sköt om din mun och dina tänder. Besök tandläkare/ tandhygienist vid behov. Se till att ev. tandproteser passar.
- Be din läkare förskriva läkemedel som kan vara lättare att svälja.

För att underlätta att ta läkemedel i tablettform är det viktigt:

- att sitta eller stå upp.
- att dricka litet vätska före för att fukta slemhinnorna.
- att alltid ta tablett tillsammans med vätska, gärna vatten eller med något trögflytande som nyponsoppa eller fil. Läs bipacksedeln.

När ska du söka vård?

Sök vård om svårt att svälja och:

- kvävningstillbud vid sväljning
- nytillkomna eller förvärrade svårigheter att svälja
- heshet i mer än 3 veckor utan förbättring
- smärta upp mot öronen vid sväljning
- sår i munhåla, på tunga eller läppar som inte läker
- upprepade hosta vid intag av mat eller dryck
- stoppkänsla eller upphakning vid sväljning
- besvärande eller långdragen klumpkänsla
- ofrivillig viktnedgång
- återkommande feberepisoder av oklar orsak.

Använd [självskattningsformulär ÄT-10](#)

Patientinformation

[Dysfagi - råd till dig med sväljningssvårigheter](#) broschyr RVN
[1177.se om att svälja tabletter, kapslar mm](#)
[Information till dig som ska genomgå FUS \(fiberoptisk undersökning av sväljningen\)](#)

Primärvård

Anamnes/status

Låt patienten fylla i [självskattningsformulär ÄT-10](#)

Annan sjuklighet?

Genomgången malignitet/stroke?
Vikt, BMI, ofrivillig viktnedgång, hur snabbt?
Nedsatt aptit? Åtstörning? Alternativ nutrition? Dietistkontakt?
Kognitiv nedsättning? Demenssjukdom (se nedan)?
Depression (nedsatt aptit och globuskänsla kan vara debutsymtom)?
Neurologiska symtom?

Var sitter problemet?

Be patienten peka (munhåla, svalg, matstrupe).

Vilken typ av föda är svår att svälja?

Flytande och/eller fast föda?

Preorala svårigheter

- Svårigheter att föra maten till munnen (tex. pga. skakningar, svaghet etc.)?

Orala svårigheter

- Sår i munnen? Smärta? Malignitet? Svamp? Samlas mat i munnen? Dregling? Slemproblematik?
- Ätträdsla?
- Svårt att svälja stora tabletter? Mediciner som orsakar muntorrhet?
- Tuggsvårigheter? Tandstatus? Hur sitter ev. protes?
- Bettkena? Har pat rätt till [tandvårdsstöd](#)? (blankett i Eyedoc)
- Neurologisk sjukdom med svårigheter att styra oral muskulatur och att tala?

Faryngeala svårigheter

- Upplevelse av att mat har svårt att passera i nivå larynx (pat pekar på struphuvud eller halsgrop)?
- Sväljer fel med hosta? Nedsatt hostkraft?
- Kvävningstillbud eller lunginflammationer i anamnesen?
- Rösten låter oklar eller gurglig i samband med måltid?
- Regurgitation?
- Klumpkänsla i halsen (= **globus**: beror oftast på reflux, frekventa harklingar, ogynnsam röstteknik, bettmuskeldysfunktion, nackproblematik eller ångest/depression). Vid avsaknad av sväljbesvär eller smärta ej nödvändigt att remittera om inte besvären blivit långvariga.

Esofageala svårigheter

- Maten fastnar i nivå sternum (pat pekar på bröstbenet och klagar på stopp i bröstet och/eller smärta ibland/alltid)?
- Maten sväljs ner men kommer strax i retur?
- Reflux? Kräkningar?
- Ändrad matkonsistens (föredrar vätska/ soppa/ kräm före fast föda)?

Behov av ytterligare utredning/ åtgärder, se [Flödesschema](#)

Äldre med sväljningssvårigheter: överväg nedanstående

Lindriga sväljningssvårigheter som led i naturligt åldrande

Alla sväljer någon gång fel, är ej sjukligt. Ålderdom medför att sväljförmågan kan försämrats ytterligare.

Sväljningssvårigheter vid långt framskriden demenssjukdom

Många med demenssjukdom får som led i sjukdomen svårt att äta p.g.a. dysgnosi m.m., och bör ej utredas medicinskt.

[Läs om anpassad måltidsmiljö](#)

- Använd SeniorAlert för att [bedöma risk för undernäring \(MNA\)](#).
- Använd ROAG (Revised Oral Assessment Guide), för att [bedöma munhälsa](#).

Hemsjukvård och särskilda boenden

- Riskbedömning av munhälsa (ROAG) resp. undernäring enligt Senior Alert.
- Identifiera bakomliggande orsaker och åtgärda dessa om möjligt.
- Viktigt att varje kommun upprättar lokala nutritionsriktlinjer, och att dessa följs. Koppla in dietist vid behov.

Akut remiss

Främmande kropp
- **och andningsproblem** -> ambulans till akutmottagning
- **i hals** -> till ÖNH.
- **i esofagus** -> till Akutmottagning (ÖNH eller Kirurg).
- Total oförmåga att svälja eller svår sväljningssmärta.
- Vid misstanke om akut stroke i hjärnans basala delar (t.ex. sväljningssvårigheter i kombination med yrsel, heshet).

Elektiv remiss enligt SVF

-> [ÖNH \[LÄNK\]](#)
- Sår i munhåla, på tunga eller läppar som inte läker (> 3 veckor) eller misstanke malignitet i halsområdet
- Sväljbesvär eller klumpkänsla med smärta upp mot öronen
Notera ev. rökning på remissen.
SVF startas av slutenvården.

-> Kirurg [LÄNK]

- Känsla av att mat fastnar bakom bröstbenet, smärta vid sväljning, omedelbar kräkning efter sväljförsök eller uttalad snabb viktnedgång senaste 6 månaderna.
SVF startas av slutenvården.

Elektiv remiss vid behov av utredning vid övriga icke-akuta orsaker, se [Flödesschema](#)

Remissinnehåll

- Debut, förändring över tid.
- Var sitter problemet? Be patienten peka (munhåla, svalg, matstrupe).
- Vilken typ av föda (flytande och/eller fast) är svår att svälja?
- Reflux? Kräkningar? Regurgitation?
- Viktförändring över tid, BMI.
- Övriga sjukdomar.
- Kliniska fynd.

Dietistremiss

Tidigt för att förhindra viktnedgång och förlust av muskelmassa, även i väntan på utredning.

Remittera enligt följande:

- Primärvården: Dietist kopplad till VC där pat är listad.
- Specialistklinik: Dietist kopplad till aktuell klinik.
- Kommunalt särskilt boende: Enligt lokal rutin.

Specialistvård

Akutmottagning

Vid misstanke främmande kropp i svalg/ matstrupe triagering till ÖNH eller Kirurg.

Öron-Näsa-Halsmottagning

- ÖNH status inklusive funktionellt kranialnervsstatus.
- Perceptuell bedömning av röst, klang och artikulation.
- Funktionell sväljningsundersökning (FUS) ofta tillsammans med logoped. Föreligger felsväljning till luftväg, i så fall vid vilken matkonsistens och vid vilken sittställning? Kan patienten äta/dricka via munnen eller behövs alternativt nutritionssätt?
- Beslut om röntgen hypofarynx/esofagus.

Medicinjour -> Strokeenhet

- Bedömning av sväljningsförmåga med stöd av logoped vid behov.
[Nationell riktlinje för bedömning och handläggning](#)
- Bedöm behov av alternativt nutritionssätt, koppla in dietist vid vikt förlust/risk för undernäring.

Kirurgklinik

- Gastroskopi.
- Ställningstagande till PEG samt op.
- Bedöm behov av alternativt nutritionssätt, koppla in dietist vid vikt förlust/risk för undernäring.

Neurolog

- Neurologisk utredning.
- Bedöm behov av alternativt nutritionssätt, koppla in dietist vid vikt förlust/risk för undernäring.

Övrig slutenvård

- Använd [Senior Alert](#), bedöm munhälsa, sväljning och risk för undernäring + genomför åtgärder.
- Koppla in logoped vid behov.
- Bedöm behov av alternativt nutritionssätt, koppla in dietist vid vikt förlust/risk för undernäring.
- Överväg kontakt med eller remiss till Palliativ medicin.

Logoped

- Klinisk sväljningsbedömning.
- FUS (fiberoptisk undersökning av sväljfunktion) f.f.a. vid stroke.
- Behandling av orofaryngeala sväljningsvårigheter: råd om förtjockningsmedel och konsistensanpassning, sväljträning samt kompensatoriska sväljmanövrar.

Röntgen

Hypofarynx-/esofagusröntgen
Kan påvisa divertikel, striktur och esofageal motorikstörning. Kan vara ett bra komplement till FUS för att tydliggöra störningar i mun eller matstrupe.
TVSS (Terapeutisk Videografisk Sväljnings-Studie, funktionsriktad röntgen av sväljningen, kallades tidigare FRAS). Oral / faryngeal fas, utförs tillsammans med logoped. F.f.a. patienter från habilitering. Ej remiss från primärvård.

Dietist (klinikan sluten eller i primärvård)

- Bedömning av nutritionsstatus, energi- vätske- och näringsbehov.
- Rådgivning om konsistensanpassad mat och dryck.
- Ordination och förskrivning av kosttillskott, berikning och sondnäring.
- Se även [RVN:s sida om nutrition](#).